

Ενότητα 10^η Ένας δύσκολος αντίπαλος

ΣΩΣ. Ὅποσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ,
πότερα ἐκὼν ἔπραττον
ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;
MIN: Ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή.
ΣΩΣ: Οὐκοῦν καὶ οἱ χρηστοὶ ἅπαντες
καὶ οἱ πονηροὶ δοκοῦντες
ἐκείνη ὑπηρετοῦντες ταῦτα ἐδρῶμεν;
MIN: Ναί, τῇ Κλωθῷ, ἢ ἐκάστῳ
ἐπέταξε γεννηθέντι τὰ πρακτέα.
ΣΩΣ: Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεὶς τις ὑπ'
ἄλλου φονεύσαι τινὰ
οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν,
οἷον δῆμιος ἢ δορυφόρος,
ὁ μὲν δικαστῆ πεισθεὶς, ὁ δὲ τυράννω,
τίνα αἰτιάσῃ τοῦ φόνου;
MIN: Δῆλον ὡς τὸν δικαστὴν ἢ τὸν τύ-
ραννον,
ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος αὐτό·
ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὄν τοῦτο πρὸς
τὸν θυμὸν τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν
αἰτίαν.
ΣΩΣ: Οὐκοῦν ὁρᾶς πῶς ἄδικα ποιεῖς
κολάζων ἡμᾶς ὑπηρέτας γενομένους
ὧν ἡ Κλωθὴ προσέταπεν;
Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό γε εἰπεῖν ἔχει τις ὡς
ἀντιλέγειν δυνατὸν ἦν
τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης προστεταγ-
μένοις.
MIN: ὦ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν καὶ
ἄλλα οὐ κατὰ λόγον γιγνόμενα,
εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζοις.
Ἀπόλυσον αὐτόν, ὦ Ἑρμῆ, καὶ μηκέτι
κολαζέσθω.
Ὅρα δὲ μὴ καὶ τοὺς ἄλλους νεκροὺς
τὰ ὅμοια ἐρωτᾶν διδάξης.

ΣΩΣ: Πόσα ἀπὸ αὐτὰ που ἔκανα στη ζωὴ
μου
τι ἀπὸ τα δύο: τα ἔκανα με τὴ θέλησή μου
ἢ μου εἶχαν καθοριστεῖ ἀπὸ τὴ Μοίρα;
MIN: Εἶναι φανερό ἀπὸ τὴ Μοίρα.
ΣΩΣ: Λοιπὸν, καὶ ὅλοι οἱ ἐνάρετοι καὶ ὅ-
σοι φαίνονται κακοὶ
κάναμε αὐτὰ υπηρετώντας ἐκείνη;
MIN: Ναι, (κάνουμε τὸ θέλημα) τῆς Κλω-
θῶς ἡ ὁποία ὄρισε γιὰ τὸν καθένα τι ἐπ-
ρεπε νὰ κάνει, ὅταν γεννήθηκε.
ΣΩΣ: Ἐάν λοιπὸν κάποιος, ἐξαναγκασμέ-
νος ἀπὸ κάποιον ἄλλον, σκοτώσει κά-
ποιον
χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ προβάλλει ἀντίρρη-
ση
ὅπως γιὰ παράδειγμα ἓνας δῆμιος ἢ ἓνας
δορυφόρος
ὁ ἓνας υπακούοντας σὲ δικαστῆ, κι ἄλλος
σὲ τύραννο,
ποῖον θὰ κατηγορήσεις γιὰ τὸ φόνο;
MIN: Εἶναι φανερό τὸ δικαστῆ ἢ τὸν τύ-
ραννο,
κι ὄχι τὸ ἴδιο τὸ ξίφος·
γιατί ὡς ὄργανο ἐκτελεῖ τὴ θέληση τοῦ
πρωταίτιου.
ΣΩΣ: Βλέπεις, λοιπὸν, πόσο ἄδικα κάνεις
νὰ μας τιμωρεῖς ἐπειδὴ γίναμε ὑπηρέτες
αὐτῶν που ἡ Κλωθὴ διατάζει;
Γιατί βέβαια δὲν μπορεῖ κανεὶ νὰ υποσ-
τηρίζῃ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ἦταν δυνατό νὰ
προβάλλῃ ἀντίρρηση
σὲ ἐντολές που ἐπρεπε κατ' ἀνάγκη νὰ
ἐκτελεστοῦν
MIN: Σώστρατε, θὰ δεις κι ἄλλα πολλὰ
παράλογα
ἀνὰ τὰ ἐξετάζεις με ἀκρίβεια.
Ἑρμῆ, ἐλευθέρωσέ τον κι ἀς μὴν τιμωρεῖ-
ται ἄλλο πια.
Πρόσεξε ὅμως νὰ μὴ διδάξεις καὶ στοὺς
ἄλλους νεκροὺς νὰ ρωτοῦν παρόμοια.

Νοηματική απόδοση κειμένου

Στο κείμενο αυτό ο Λουκιανός μας περιγράφει το διάλογο μεταξύ του κριτή του κάτω κόσμου, του Μίνωα και ενός ληστή, του Σώστρατος. Ο Σώστρατος ρωτάει το Μίνωα απ' όσα έκανε στη ζωή του ποια ήταν με τη θέλησή του και ποια ήταν καθορισμένα από τη Μοίρα. Κι ο Μίνωας του απαντά ότι ήταν καθορισμένα από τη Μοίρα. Επομένως ρωτάει πάλι ο Σώστρατος, όσα κάναμε όλοι οι άνθρωποι ήταν θέλημα της Μοίρας. Κι ο Μίνωας του απαντά ότι κάνουμε το θέλημα της Μοίρας Κλωθώς, η οποία μόλις γεννηθεί ο άνθρωπος ορίζει τι πρέπει να κάνει. Αν κάποιος έκανε φόνο, επειδή εξαναγκάστηκε από άλλον να τον κάνει, ποιος θα έχει την κατηγορία για το φόνο; Αυτός που το διέταξε, απαντά ο Μίνωας. Τότε, λέει ο Σώστρατος, εσύ Μίνωα μάς αδικείς τιμωρώντας μας, αφού αυτά που κάναμε ήταν προσταγές της Κλωθώς. Ύστερα απ' αυτά ο Μίνωας παραδέχεται ότι γίνονται πολλά παράλογα και αδικίες· ταυτόχρονα λέει στον Έρμη να τον ελευθερώσει· όμως, Σώστρατε, μην δασκαλέψεις τους άλλους νεκρούς να με ρωτούν τα ίδια πράγματα.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις κατανόησης του σχολικού βιβλίου

1. Να διατυπώσετε με δικά σας λόγια τον συλλογισμό, με τον οποίο ο Σώστρατος αποποιείται την ευθύνη για τις εγκληματικές πράξεις του. Να σχολιάσετε την επιχειρηματολογία του.

Ο Μίνωας υποστηρίζει ότι η Κλωθώ είναι αυτή, που καθορίζει τι πρέπει να κάνει κάθε άνθρωπος. Αν αυτή η προϋπόθεση είναι δεκτή, τότε ο άνθρωπος δεν έχει ευθύνη για τις πράξεις του, αφού δεν τις αποφασίζει ο ίδιος. Οι ανθρώπινες ενέργειες δεν είναι αποτέλεσμα έλλογης κρίσης και δεν είναι στην ευχέρεια του ανθρώπου να τις αποφύγει, αφού η ζωή του είναι προκαθορισμένη από τη μοίρα. Δεν μπορούμε, λοιπόν, να κατηγορήσουμε κάποιον, επειδή πράττει κάτι που του επιβάλλουν και που δεν μπορεί να το αρνηθεί.

2. Πώς αντιδρά ο σοφός κριτής Μίνωας στην επιχειρηματολογία του Σώστρατος;

Ο Μίνωας αναγκάζεται να συμφωνήσει με το Σώστρατο και να δεχτεί ότι είναι παράλογο να τιμωρούνται οι άνθρωποι για πράξεις, που δεν έχουν αποφασίσει οι ίδιοι. Όμως, όπως λέει, αυτό δεν είναι το μόνο παράλογο που συμβαίνει. Πολλά πράγματα είναι αντίθετα προς τη λογική του ανθρώπου, όμως δεν μπορούν να αλλάξουν. Τελικά, ο Μίνωας απαλλάσσει το Σώστρατο από την τιμωρία, επειδή ο Σώστρατος κατάλαβε την αδικία και το παράλογο του θέματος. Κατέστησε, όμως, προσεκτικό τον Έρμη να μη δώσει την ευκαιρία και σε άλλους νεκρούς να ρωτούν τα ίδια, για να μη μάθουν την αλήθεια και αναγκαστεί να τους απαλλάξει κι εκείνους.

3. Στην εισαγωγή του κειμένου της Ενότητας διαβάζουμε: «Ο Λουκιανός... αμφισβητεί τις αυθεντίες, ειρωνεύεται τη ματαιοδοξία των ανθρώπων, τα σύμβολα και τις ξεπερασμένες ιδέες». Ποιες από τις παρατηρήσεις αυτές επιβεβαιώνονται από το κείμενο που μόλις μελετήσατε;

Στο απόσπασμα αυτό μπορούμε να διακρίνουμε τη διάθεση του Λουκιανού να καυτηριάσει τις δεισιδαιμονίες των συγχρόνων του, καθώς ο Σώστρατος με την επιχειρηματολογία του φανερώνει την αντίφαση μεταξύ λογικής και δεισιδαιμονίας. Με τον τρόπο αυτό ειρωνεύεται τους φιλοσόφους, που βασίζουν τους φιλοσοφικούς στοχασμούς τους σε τέτοιου είδους παράλογες δεισιδαιμονίες. Επίσης αμφισβητεί τις αυθεντίες, αφού τολμάει να κάνει λόγο για την αθώωση ενός ληστή, ο οποίος ανέτρεψε με τη λογική του τις αποφάσεις του σοφού Μίνωα. Ακόμη μέσα από αυτό το απόσπασμα ο άνθρωπος φαίνεται εξαιρετικά αδύναμος και άβουλος, αφού δεν αποφασίζει ο ίδιος για τις ενέργειές του και τη ζωή του, αλλά εκτελεί όσα έχουν καθοριστεί γι' αυτόν. Όλες αυτές οι ιδέες, που προσβάλλουν την αξιοπρέπεια και τη λογική του ανθρώπου, αντιμετωπίζονται με ειρωνεία και σαρκασμό από το Λουκιανό. Οι ιδέες της Μοίρας και της μετά θάνατον τιμωρίας θεωρούνται ξεπερασμένες.

4. Η αντίληψη πως οι ανθρώπινες πράξεις είναι προδιαγεγραμμένες από τη μοίρα επιβιώνει ως τις μέρες μας. Πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σας, αυτό; Κάθε λαός κουβαλάει ανά τους αιώνες την πνευματική κληρονομιά του. Όσες εξωτερικές επιδράσεις κι αν δεχτεί, όσο κι αν αλλοιωθούν οι λαϊκές αντιλήψεις και δοξασίες, πάντα είναι δυνατό να ανιχνεύσουμε κατάλοιπα προηγούμενων εποχών. Τα κοινά σημεία ανάμεσα στη ζωή των αρχαίων και των νέων Ελλήνων, που είναι πάρα πολλά, φανερώνουν την ενότητα και τη συνέχεια του ελληνικού έθνους. Οι αντιλήψεις σχετικά με τη μοίρα αντικρούονται από τη λογική, όμως πολλές φορές θεωρούνται αποδεκτές, λόγω επιδράσεων από την προφορική παράδοση. Εξάλλου πολλές φορές οι άνθρωποι έρχονται αντιμέτωποι με καταστάσεις, για τις οποίες δεν ευθύνονται. Έτσι, οδηγούνται στην αντίληψη ότι κάποια ανώτερη δύναμη καθορίζει τη ζωή τους.